

MAANDBLAD

NOVEMBER 2021

Verschijnt niet in juli en augustus

DE PLATE VZW

KONINKLIJKE OOSTENDSE HEEM- EN GESCHIEDKUNDIGE KRING

VERKOOP HUIZEN & APPARTEMENTEN

Immobiliën

® MYRIAM VYVEY

ALFONS PIETERSLAAN 47

8400 OOSTENDE

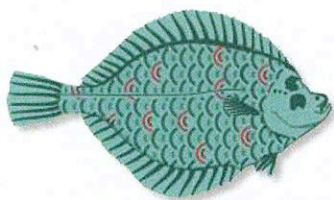
T 059 70 37 64

M 0475 51 80 62

WWW.VYVA.BE * INFO@VYVA.BE

Foto : Koning Filip tussen de jongeren van de "Ibis"
(met dank aan het Koninklijk Werk Ibis)

Filip Leopold Lodewijk Maria van België werd geboren te Brussel op 15 april 1960 als oudste zoon van koning Albert II en koningin Paola. Hij werd op 21 juli 2013 de zevende koning der Belgen. De Belgische economie en de duurzame ontwikkeling zijn bijzondere aandachtspunten in zijn beleid. Hij voelt zich ook aangesproken door de vele jonge talenten, sportlui, artiesten en wetenschappers die België rijk is en moedigt hen ook aan.

SSN = 1373-0762

DE PLATE

KONINKLIJKE HEEM- EN GESCHIEDKUNDIGE KRING

Langestraat 69
8400 Oostende

Prijs Cultuurraad Oostende 1996.
Educatieve en permanente vormingsorganisatie.
Aangesloten bij de Oostendse cultuurraad en bij Heemkunde West-Vlaanderen.

Statuten gepubliceerd in de bijlagen tot het Belgisch Staatsblad van 1-2 mei 1959, nr.1931, en de bijlagen tot het Belgisch Staatsblad van 20 april 2020.

Nr. van de vereniging: 193159 / Ondernemingsnummer: 410.427.091

Tijdschrift – Jaargang 51
Nummer : 09
Maand : NOVEMBER 2021

Lidmaatschap/jaarabonnement: € 30
Kostprijs los nummer: € 4
Bankrekening: BE81 3800 0966 6224

Eestuur

VOORZITTER

Nadia Stubbe

Blauwvoetstraat 7
8400 Oostende
059 800289
plate.oostende@telenet.be

ONDERVOORZITTER

Emile Smisaert

Hendrik Serruyslaan 4
8400 Oostende
e.smisaert@gmail.com

SECRETARIS

Kristien Lamote

André Chocqueelstraat 1
8400 Oostende
kristien.lamote@outlook.com

PENNINGMEESTER

Fernand Mus

Salvialaan 5
8400 Oostende
0473 862107
ferre.mus@skynet.be

Eestuursleden

Patrick Bryon

Léon Spilliaertstraat 12
8400 Oostende

patrick.bryon@gmail.com

Valère Prinzie

Euphrosina Beernaertstraat 48
bus 3
8400 Oostende

valprinzie@skynet.be

Serge Van Daele

Coupurestraat 10
8450 Bredene

serge.van.daele@telenet.be

REDACTIE

Koenraad Verwaerde

André Chocqueelstraat 1
8400 Oostende
0468 204025

koenraad.verwaerde@telenet.be

Johan Van Roose

Kabeljauwstraat 5
8460 Oudenburg

Johan.VanRoose@muzee.be

Eric Vloeberghs

Alfons Pieterslaan 101 bus 0104
8400 Oostende

Eric.vloeberghs@gmail.com

Ereleden

Erevoorzitter
Ere-onder voorzitter
Erebestuurslid

Jean Pierre Falise
Ferdinand Gevaert
Gilbert Vermeersch

IN DIT NUMMER

- Titelblad	Nadia Stubbe en Georges Van Duyvenboden
- Blz. 246	Koenraad Verwaerde Lidmaatschapsbijdrage 2022
- Blz. 247	Koenraad Verwaerde Ensor-herdenking 2021
- Blz. 249 - 253	Norbert Hostyn Vergeten Oostendse kunstschilders
- Blz. 254 - 257	Fernand Vyvey Frans Verburgh, een dankbare loteling van de laatste militieloting van 1909 in Oostende
- Blz. 259	Arne Pyson Kiekjes uit vervlogen tijden
- Blz. 260 – 262	Arne Pyson en Koenraad Verwaerde Adieu A960 Godetia
- Blz. 264 - 272	Gregory Boite Jan De Clerck: in de schaduw van de drie groten

website: www.deplate.be e-mail: plate.oostende@telenet.be Telefoon: 059 516721

Redactie

° Auteurs zijn verantwoordelijk voor de door hen geschreven stukken en weerspiegelen niet noodzakelijk de opinie van de kring. De binnengebrachte teksten zijn niet eerder gepubliceerd en dienen altijd voorzien van een duidelijke bronvermelding. Afbeeldingen, foto's en tekstovername is toegestaan na akkoord van de auteur en met verplichte bronvermelding.

° De Koninklijke Heem- en Geschiedkundige Kring De Plate vzw verklaart zich te houden aan de regelgeving, zoals gewijzigd, van de Belgische Privacywetgeving en gegevensbescherming. De vereniging is verantwoordelijk voor de verwerking van de persoonsgegevens van hun leden. Het bijhouden van de gegevens, het doel van het verwerken, onze gedragscode en zelfregulering betreffend, de rechten van de **leden** inzake het opvragen, wijzigen of schrappen werden in de privacyverklaring van de kring vastgelegd en gepubliceerd in het ledentijdschrift van oktober 2018.

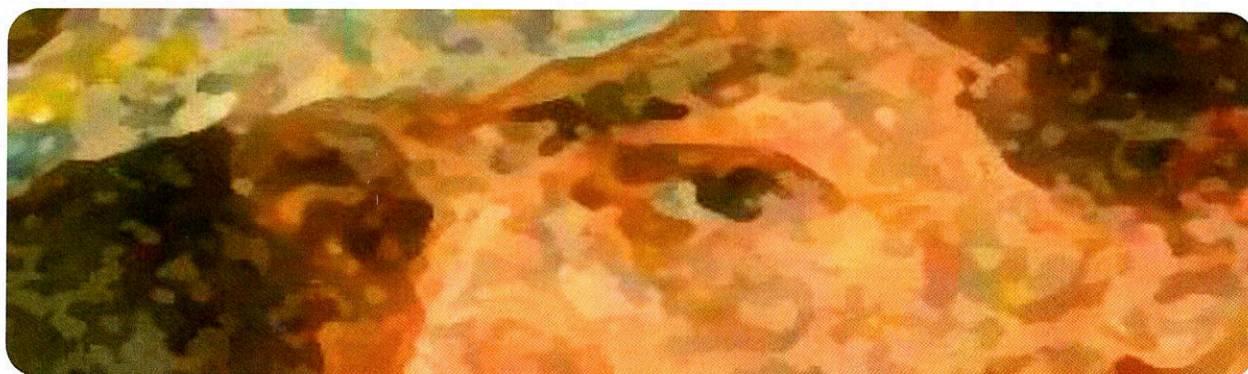
Lidgeld 2022

*Lidmaatschapsbijdrage 2022
Koninklijke Oostendse Heem- en Geschiedkundig 'De Plate'*

Ook bij De Plate heeft Corona de kosten doen stijgen. Om verder te kunnen met wat we bezig zijn, lees interessante voordrachten, een studiereis, ons Visserscafé, diverse tijdelijke thematentoonstellingen, een verzorgd tijdschrift, etc. zijn er centjes nodig! Koken kost dus geld en daarom vragen wij aan U, beste leden, begrip voor het tijdig storten van uw lidmaatschapsbijdrage ten bedrage van 30 euro.

Uw lidmaatschapsbijdrage kan u storten op bankrekening BE81 3800 0966 6224 van de Heem- en Geschiedkundige Kring De Plate (uiterlijk vóór 01 april 2022).

“Ensor-herdenking 2021”

Het zou een tweede achtereenvolgende jaar worden dat de Ensor-herdenking niet doorgaat – uiteraard - op het conto van het coronavirus. Echter, op het stadhuis zou men niet bij de pakken blijven neerzitten en er werd beslist om alsnog de herdenking te laten plaatsvinden in de maand november; dit is aankomende zaterdag 20 november, aansluitend op de sterfdatum van Ensor op 19 november 1949. De herdenking is bijgevolg welgekomen voor een altijd performante Oostendse cultuursector die een te lange tijd op een laag pitje bleef zitten. Anders nog lijkt het dat hier geanticipeerd wordt op het Ensorjaar 2024. Het is de bedoeling overigens van het huidig stadsbestuur om in 2024 een evenement 'ENSORstad 2024' met internationale ambities te organiseren, te weten 75 jaar nadat de beroemdste Oostendenaar ooit ons ontviel.

Op zaterdag 20 november om 15 uur in de Onze-Lieve-Vrouw-ter-Duinenkerk (Mariakerke) herdenkt het stadsbestuur zijn bekendste inwoner met een concert. Het is de Oostendse concertvereniging Musica Orlandi vzw die de voorstelling brengt met een selectie uit Johann Sebastian Bachs kamermuziek. Het Orlandusensemble bestaat voor dit repertorium uit Els Vanden Borre (fluit), Ann-Sofie Van de Ginste (viool) en Peter Ledaine (orgel). De drie musici zijn docent of directeur aan een academie en staan met regelmaat op diverse podia.

Na het concert is er een bloemenhulde aan het graf van de meester in aanwezigheid van de vertegenwoordigers van de Oostendse culturele en kunstzinnige organisaties.

De Ensor-herdenking is gratis. Inschrijven moet en dat kan je via

www.oostende.be/ensorherdenking

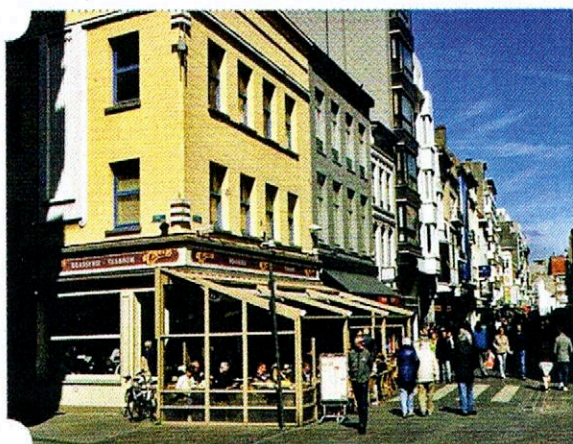
Wees tijdig, de zitplaatsen zijn beperkt en aanwezig zijn talrijk.

Koenraad Verwaerde, redactie.

de Olifant

16 kerkstraat
oostende
apotheek | drogisterij

apthkdrgrstr

Brasserie Tea-Room

CHEERS

Adolf Buylstraat 53 8400 Oostende 059 51 32 32

Lekkere snacks - biertjes - wijntjes - koffie
vriendelijke bediening in gezellig interieur of op terras

Elke dag geopend

drukdeleu
DRUKWERK
familie- & handelsdrukwerk

www.drukdeleu.be

van offset naar digitaal en terug

OFFSET
DIGITAAL

drukkerij Deleu bv
Populierenlaan 74
8450 Bredene
059 32 30 25
info@drukdeleu.be

VERGETEN OOSTENDSE KUNSTSCHILDERS

Auteur: **Norbert HOSTYN.**

CCLXIII – Pierre ALLARY

Oostende, 18 februari 1882 - ?,?

beeldhouwer

Huwde in 1913 in Oostende met Fridolina Vermeulen

CCLXIV - Ch. B.

Niet geïdentificeerd

Karikaturist; interbellum

Werkte tijdelijk voor "Le Carillon"

Tekeningen waarin hij de (politieke) actualiteit becommentarieerde.

Verzamelingen :

-Oostende, K.G.H. Kring De Plate

KARIKATURISTEN & OOSTENDENAARS

Ch. B, Willy Bosschem, Emile Bulcke, [Caruso], De Glasner, Edy, André Libin, Ronald Libin, William Lievens, Willy Rosseel, [Marc Séverin], Bart Simoens, Edmund Templer, G.R. Will's

CCLXV - Camiel BELPAEME

Dilettant kunstschilder

Wellicht te vereenzelvigen met Camiel Belpaeme (°Oostende, 1915), politieagent van beroep. Schilderde o.a. een "Klein Strand"

CCLXVI – Ernest BLOT

Boulogne (F), 29 oktober 1860 - ?,?

Beeldhouwer te Oostende.

Huwde in Oostende in 1887 met Marie Cornu

CCLXVII - Roger BORREY

Leerling Kunstacademie Oostende

Iconografie :

M. DE BRUYNE, *Kunstenaar Willy Vanhuyse*, Oostende, 2000, blz. 38.

CCLXVIII - Henry BROCKA

Oostende, 26 mei 1884 - ?,?

Dilettant beeldend kunstenaar

Medestichter van de Cercle Artistique d'Ostende, samen met o.a. Jan De Clerck en Eugène-Achille Gerbosch.

Was als journalist medewerker van het lokale nieuwsblad "Le Carillon".

Huwde in 1910 met Jeanne Vanden Abeele.

CCLXIX - Karine BROUX

leerlinge Kunstacademie Oostende (beeldhouwen) >1959<

Iconografie :

M. DE BRUYNE, *Kunstenaar Willy Vanhuyse*, Oostende, 2000, blz. 41.

CCLXX - D.V. CAMILLIO

Beeldend kunstenaar uit het interbellum.

Galerist ("Salon Artista", Alfons Pieterslaan 53) en organisator van de "Kunstkring Jacob Van Oost".

CCLXXI - Jo CARLY

?-?

dilettant kunstschilder

aquarellen in klassieke figuratieve stijl.

Woonde Albert I-Promenade Kursaal Oosthelling

CCLXXII - Leon CAROEN

leerling Kunstacademie Oostende (beeldhouwen) >1959<

Iconografie :

M. DE BRUYNE, *Kunstenaar Willy Vanhuyse*, Oostende, 2000, blz. 41.

CCLXXIII - G.B. DAVID

dilettant; pentekeningen

Digitale bronnen :

bericht van Robrecht David op facebook ("Oostendse verhalen") (mei 2020)

CCLXXIV - René DEBROCK

13 augustus 1965

onderwijzer Onze-Lieve-Vrouwecollege

getalenteerd tekenaar

CCLXXV - Marie-Thérèse DEGRAEVE

leerlinge Kunstacademie Oostende (beeldhouwen) > 1964<

Was later vele jaren de zorgzame levensgezellin van beeldhouwer Willy Vanhuyse en was ook de initiatiefneemster voor de monografie die in 2000 verscheen.

woont Brusselstraat 14, Oostende.

Iconografie :

M. DE BRUYNE, *Willy Vanhuyse, Kunstenaar met puntbeitel, penseel en pen*, Oostende, 2000, blz. 43, 73, 170.

CCLXXVI - Albert DE GREEF

Brussel, 8 juli 1877

Kunstschilder; zoon van kunstschilder Jean-Baptiste De Greef;

woonde te Oudergem;

huwde op 12 oktober 1904 te Oostende met de alhier wonende Caroline Carette (°Schaarbeek, 12 december 1882)

CCLXXVII - NN. DEMULDER

Oostends kunstenaar (wellicht niet te vereenzelvigen met de eerder besproken NN. De Mulder op blz. 1985/71)

Lid Cercle Artistique d'Ostende

Tentoonstellingen :

1925, Oostende, Kursaal, Cercle Artistique d'Oostende. Exposition d'œuvres d'artistes belges (met : "Paysage", "Verandah", "Coin d'atelier")

CCLXXVIII - Norbert DE SEYN

°Tielt, 1945

Kunstschilder (pseudoniem DESY)

Studies aan de Academie in Gent.

Werkte te Oostende én Gent.

Tentoonstellingen :

-1967, Oostende, Thermengaanderij (Religieuze thematiek van Ensor tot nu) (curator : E.H. Jan Ghekiere)

Literatuur :

Religieuze thematiek van Ensor tot nu (tentoonstellingscatalogus), Oostende, 1967.

Lexicon van Westvlaamse beeldende kunstenaars, 5, Brugge, 1996.

CCLXXIX - Daniël DESITTER

Oostende, 21 april 1946

Leerling beeldhouwen bij Willy Vanhuyse aan de Oostendse Kunstacademie (>1964<).

Figuratieve sculpturen, duidelijk beïnvloed door de stijl van Vanhuyse.

Stond in de kiezerslijst van 1969 ingeschreven als "sieraadschilder".

Woonde Spaarzaamheidstraat 50.

Tentoonstellingen :

-1975, Oostende, Galerie Hautman

Literatuur :

M. De Bruyne, *Willy Vanhuyse, Kunstenaar met puntbeitel, penseel en pen*, Oostende, 2000, blz. 48.

CCLXXX - Régine DEVOS

leerlinge Kunstacademie Oostende (beeldhouwen) >1966<

Iconografie :

M. De Bruyne, *Willy Vanhuyse, Kunstenaar met puntbeitel, penseel en pen*, Oostende, 2000, blz. 48.

CCLXXXI - Daniel DEVRIENDT

Wilskerke, 1907 – Mar del Plata (Arg.), 1988

beeldhouwer; opleiding aan de Academies van Oostende, Brugge en Gent; werkzaam in het bouwdecoratiebedrijf Michiels in Oostende; assistent van Constant Permeke voor diens beeldhouwwerk; leraar Vrije Kunstacademie (dir. Alfons Blomme) 1934-1940;

vervaardigde naast enkele losstaande sculpturen en portretbustes (o.a. van Gella Allaert) vooral decoratieve schoorsteenmantels, deurportalen en gevelsculpturen in art-décostijl; vissersgroepen, denkersfiguren, thema's als "Dromerij", "Levenslust"...

Realiseerde de naaktsculptuur "Flora" voor de Oostendse floraliën van 1937. Toen stond het beeld, geïntegreerd in een kunstige florale opstelling, in de feestzaal van het Royal Palace hotel. Ze stelt een staand vrouwelijk naakt voor die een hangende bloementuig voor zich houdt. Na de Floraliën geplaatst in de nieuwgebouwde pergola in het Leopoldpark (ingehuldigd 16 juli 1938). Daar werd het naakt -omwille van het naakt- onderwerp van controversen tot het tenslotte in de parkvijver werd geduwd (juni 1939). Misschien speelden bij dit vandalisme andere onderbelichte argumenten mee, zoals bv. na-ijver of het flamingantisme van Devriendt? Of gewoon vandalisme zonder meer?

Werkte mee aan de sculpturale decoratie van de basiliek van Koekelberg; gevelornamentiek van

residentie "Magereslo", Vlaanderenstraat 25 (bouwheer Louis Boel)

-1936 : gipsen, gebronzeeerde, vrouwenkop met open mond bedoeld voor een praalwagen "t Bombardement van Oostende", Carnavalstoet 1936 (Verz. K.O.H.G.K. De Plate)

-1939 : gipsen Prins Carnaval figuur voor de praalwagen van Prins Carnaval

-1939 : gedenkplaat Koning Albert aan een dependantie van het Hotel Du Phare (de latere residentie Commodore), hoek Van Iseghemlaan/Boekareststraat.

Woonde Tarwestraat 37

Week na W.O. II uit naar Argentinië, waar hij een keramiekfabriek oprichtte.

Tentoonstellingen :

-1936, Oostende, Casino (Schouwburg?), Groot Kerstsalon Oostendse kunstenaars (groepstentoonstelling)

-1941, Oostende, Zaal Scala, Tentoonstelling van het Kunstenaarsgild (groep)

Verzamelingen :

-Oostende, Sint-Godelievekerk

Literatuur :

W. Vermandere, *Daniël*, in: Knack, 21.06.1989, p. 165.

Lexicon van Westvlaamse beeldende kunstenaars, I, Brugge, 1992.

V. Duflou, *Flora-Leopoldpark*, in : Gidsenblad Lange Nelle, jg. 9/nrs. 2-4/1997 (blz. 25-34, 59-64, 82-88) & jg. 10/nr.1/1998 (blz. 119-129).

Engelen-Marx, *La sculpture en Belgique à partir de 1830*, Leuven, 2006.

Digitale bronnen en literatuur :

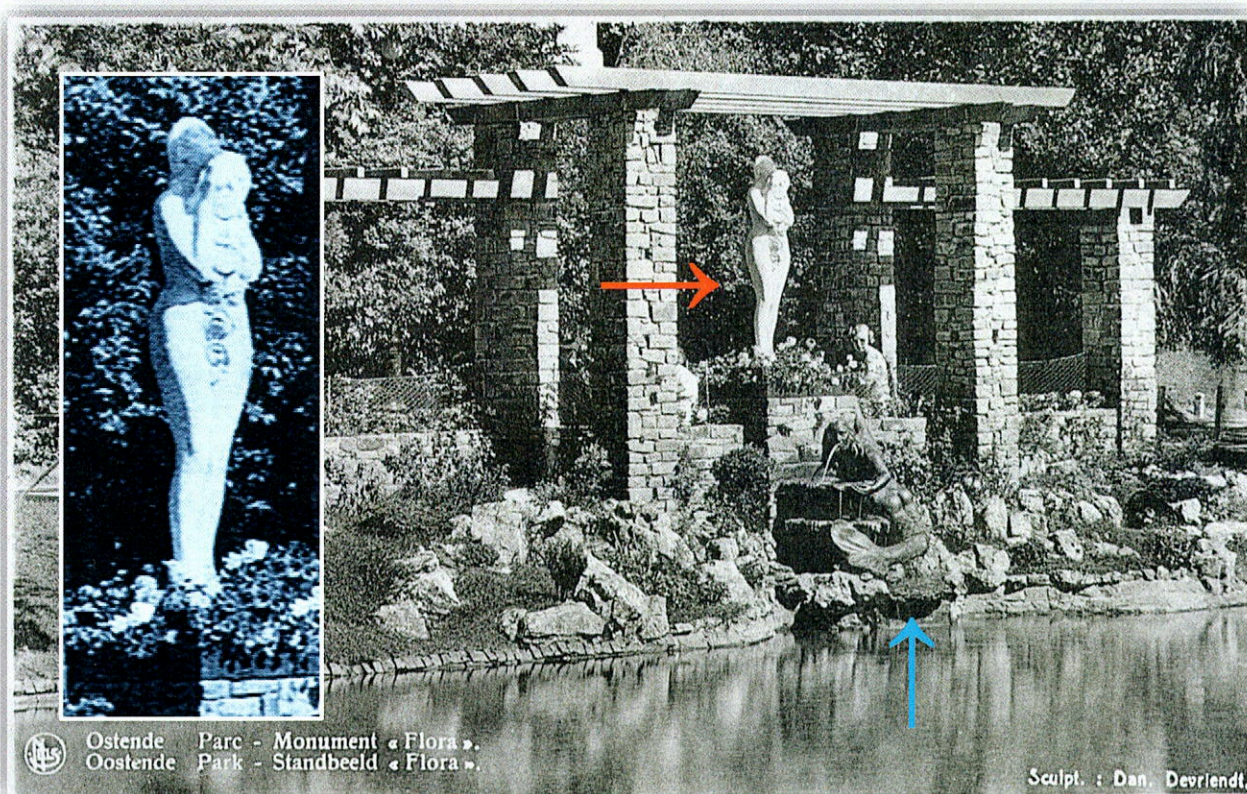
Lemma op Nederlandstalige Wikipedia

Iconografie :

Foto Antony Nr. 270439/1 (De vijver van het Leopoldpark met onderaan rechts onder de pergola de sculptuur "Flora" van beeldhouwer Daniël Devriendt)

Foto Antony Nr. 100639/1 (Leopoldpark, het door vandalen in het water geduwde Flora-beeld)

Prentkaart Nels/Thill Ostende Parc – Monument "Flora".

Het Flora-beeld van Daniël Devriendt in de - toen nieuwe - pergola aan de vijver van het Leopoldpark. Anno 2021: onbegrijpelijk hoe sommigen in 1939 zo'n aanstoot namen aan het sculptuur.

Op de prentkaart is ook duidelijk een tweede sculptuur te zien, onderaan de rotsblokken tegen de oever : een water spuwende zeemeermin. Het water liep in cascade via twee grote schelpen terug in de vijver. Deze sculptuur is ook verdwenen. Ze liep wellicht al schade op bij het omgooien van het flora-beeld. De auteur van deze meermin-sculptuur was Firmin Ollivier.

(Prentkaart Nels/Thill Ostende Parc –
Monument "Flora".)

CCLXXXII - Lode HERREMAN

Bever, 23 april 1931 - Oudenaarde, 24 april 2018

Was leerling aan de Academies van Oudenaarde en van Oostende (bij Maurice Boel en Roger Cools).

Was beroepshalve leraar houtbewerking aan het V.T.I. Sint-Lucas in Oudenaarde.

Woonde in Oudenaarde.

Was gehuwd met Diane Garez.

Literatuur :

Levende kunstenaars in Zuid-Oost-Vlaanderen, Oudenaarde-Ronse, 1973, bl. 144-146.

W. & G. Pas, *Dictionnaire biographique Arts plastiques en Belgique*, Antwerpen, 2002.

CCLXXXIII – Edmond JANSSENS

Brugge, 28 januari 1887 - ?,?

beeldhouwer te Oostende;

huwde te Oostende in 1912 met Angèle Huyghe

CCLXXXIV – R. KEIRSEBILCK

Dilettant kunstschilder, wellicht te vereenzelvigen met Remi Keirsebilck

Zedelgem, 22 augustus 1893 - ?,?

schildersknecht

was woonachtig in de Aartshertogstraat 43.

Remi Keirsebilck na W.O. II serieus in aanvaring met Justitie : In februari 1947 veroordeeld tot 6 maanden gevangenisstraf en levenslange ontzetting uit zijn rechten wegens lidmaatschap van de Organisation Todt (1943-1944) (Bron : Belgisch Staatsblad, 1 mei 1947).

Van R. Keirsebilck kennen we een klein olieverfschilderij met zicht op de Visserskaai en het vissersdok (Verz. S.P.).

Vervolgt.....

Frans Verburgh, een dankbare loteling van de laatste militieloting van 1909 in Oostende

Auteur: **Fernand Vyvey**

De Belgische militieverplichtingen en de loting

De conscriptie

De conscriptie, het oplijsten van personen voor de militaire dienst, was al in het Ancien Régime in voege. Toen onze gewesten deel uitmaakten van Frankrijk werd de algemene dienstplicht van kracht: alle mannen tussen 20 en 25 jaar werden verplicht dienst te nemen in het leger van de Franse bezetter. Onze jonge mannen hadden geen zin om ver van huis te gaan vechten in dienst van de bezetter. In Vlaanderen en in de Kempen brak een opstand uit tegen de Franse bezetter: de Boerenkrijg. De gedwongen dienstplicht was 5 jaar in vreedstijd en onbepaalde duur in oorlogstijd. Dat desertie hoogtij vierde is niet te verwonderen. Een latere wet bracht een versoepeling: de conscripts kwamen bijeen om vrijwilligers aan te duiden en bij gebrek aan vrijwilligers werd er geloot tot men aan het vereiste contingent kwam. Na de nederlaag van Napoleon werd in het Koninkrijk der Nederlanden de conscriptie en de loting gewoon overgenomen, weliswaar met kleinere contingenten vergeleken met de massale lichten die voor het leger van Napoleon nodig waren. Bij de Belgische onafhankelijkheid in 1830 werd de bestaande militiewetgeving verder gebruikt. Men stelde echter voorop dat het leger voor het grootste gedeelte uit vrijwilligers zou bestaan. Dit bleek geen succes, een massale conscriptie en loting was dus de aangewezen oplossing.

Het militieregister

Alle jonge mannen werden in het jaar dat ze 20 werden ingeschreven op een lijst van personen die aan de loting moesten deelnemen, het zogenaamde militieregister. De gemeenten werden gegroepeerd in een militiekanton. Het Ministerie van Oorlog bepaalde jaarlijks het contingent soldaten per militiekanton. Op de dag van de loting begaven de 20-jarigen zich naar het militiekanton. Ze moesten hun papieren bij zich hebben zoals bijvoorbeeld het gemeentelijk certificaat voor uitstel of van vrijstelling. Wie zich kandidaat stelde als zeeman bij een handelsvloot was vrijgesteld. Reden tot uitstel was voorzien voor de studenten theologie. Een medische reden was bijvoorbeeld de lichaamslengte: men moest minimaal 1,57 m zijn, wetende dat de gemiddelde lengte van de 20-jarige in die tijd 1,60 m was. Wanneer een soldaat overleed of zwaargewetst of gehandicapt werd tijdens zijn dienstdienst waren de andere gezinsleden niet meer dienstplichtig. Als de vader van een der opgeroepen zich tijdens de onafhankelijkheidsstrijd had onderscheiden waren zijn zonen vrijgesteld. De enige kostwinner of enige verantwoordelijke voor zijn bejaarde ouders kon ook vrijgesteld worden. Gehuwden (tot 1847) werden van de dienst ontheven. Dikwijls werden schijnhuwelijken afgesloten, bijvoorbeeld hals over kop trouwen met een bejaarde weduwe.

De loting

De lotelingen werden eerst nauwkeurig gemeten en hun lichaamslengte werd in het militieregister bijgeschreven. Daarna parafeerde de commissievoorzitter een aantal genummerde briefjes en stak ze een voor een in een kokertje. Dan werden de kokertjes in een lotingstrommel geworpen. De lotingstrommel werd gebruikt vanaf 1798 bij de invoering van de dienstplicht tot aan de afschaffing en verandering van de militiewet in 1909.

Bij de loting trok in alfabetische volgorde iedere 20-jarige een individueel nummer dat ingeschreven werd in het militieregister. Dit nummer was bepalend voor de verplichte dienstplicht (een laag of slecht lot) of voor de vrijstelling van dienstplicht (een hoog of goed lot). Na alle individuele lotingen werd een nummer geloot welke als basis zou dienen om te bepalen wie wel of niet naar het leger moest. Wie een lager nummer getrokken had, had er zich 'ingeloot' en wie een hoger nummer trok, had er zich 'uitgeloot'. Dit lotingssysteem werd einde 1909 afgeschaft.

Wie er zich ingeloot had, kon mits betaling, iemand anders kopen om in zijn plaats zijn dienstplicht te vervullen. De afkoopprijs schommelde van streek tot streek, maar was over het algemeen vrij aanzienlijk. Een aantal van de vervangers hielden zich op in de cafés in de buurt van de plaats waar de loting plaats vond. De familie van welgestelde lotelingen deden ook beroep op tussenpersonen die voor hen op voorhand geschikte vervangers zochten. De vrijkoop van een vervanging was geen goedkope zaak; men moest heel wat betalen zoals de vergoeding aan de vervanger, de registratierechten, een bijdrage aan het kledingfonds, de eventuele vergoeding aan de tussenpersoon, de notariskosten, ... De plaatsvervangers hadden bij de legerleiding een slechte reputatie, volgens hen waren het avonturiers die moeilijk orde en tucht wilden aanvaarden. De gewone bevolking vond de loting onrechtvaardig want de rijken kochten meestal hun legerdienst af. Eenmaal in het leger werd de gewone man gecommandeerd door adellijke Franstaligen of door mannen uit de gegoede klasse met een kaderfunctie. Promotie in het leger was voor de loteling niet weggelegd.

Bij het begin van de 20ste eeuw was de volksdevotie nog levendig in onze contreien. Er waren, sterk streekgebonden, veel gebruiken in voege om te hopen op een 'goed lotje'. Er werden missen opgedragen, novenen gehouden en op bedevaart gegaan. Gebeden werden gericht tot bepaalde heiligen. Een gewijde medaille, een beeldje van een heilige, een schapulier, ... zouden het ongeluk bezweren. Ook niet-gewijde voorwerpen zoals een konijnen- en mollenpoot of een klavertje vier speelden hun rol. Anderen gingen bij een waarzegster of een kaartlegster. Op de dag van de loting door een man gewekt en geen enkel kledingstuk verkeerd aandoen was aangewezen. Op weg naar de loting mocht de loteling een vreemdeling, een vrouw, een pastoor, een heks, kat of spin zijn pad niet kruisen. Een man of een bultenaar, een koe of schaap waren daarentegen gunstig. Eenmaal voor de urne werd aangeraden om het lot met de rechterhand te trekken, in sommige streken zweerde men echter bij de linkerhand. Om de goede of slechte afloop van de loting zo vlug mogelijk aan het thuisfront te melden hadden sommigen een duif meegebracht. Na de loting werd de duif losgelaten en een briefje aan de poot van de duif meldde de uitslag van de loting aan het thuisfront.

De lotingsdag eindigde meestal in braspartijen en uitpattingen langs een kroegentocht naar huis. De spanning waarvan men nu verlost was zorgde vanzelfsprekend voor een uitgelaten sfeer. Naargelang de tijd vorderde en het drankverbruik toenam riskeerde het uit te lopen op

Voor iedere jonge man was de loting een mijlpaal in zijn leven: de overgang van kind zijn naar volwassenheid. Vanaf de dag van de loting mocht hij op café gaan, gaan dansen, zijn mening verkondigen en meisjes in het openbaar het hof maken. De keerzijde van de medaille was dat hij van zijn peter en meter met nieuwjaar geen geschenk meer kreeg.

De koning en enkele generaals hadden al enkele malen gepleit voor de invoering van de algemene militieplicht. Het parlement samengesteld uit cijnskiezers stemde steeds tegen. De kamerleden wensten het systeem te behouden, zij waren bemiddeld en konden de dienstplicht afkopen voor hun zonen. De meeste katholieken en vooral de bisschoppen waren tegen de algemene dienstplicht gekant. Koning en generaals haalden toch hun slag thuis: op 1 december 1909 werd de nieuwe militiewet in het parlement goedgekeurd. De bijzonderste bepalingen waren de afschaffing van de loting en de invoering van de persoonlijke dienstplicht van één zoon per gezin. Koning Leopold II ondertekende de wet op zijn sterfbed op 14 december 1909, drie dagen vóór zijn overlijden. In 1913, bij de dreiging van een algemene oorlog op het Europese continent, werd in ons land de algemene dienstplicht ingevoerd.

[illegible]2021 - 256

Toen hij twintig jaar was geworden werd Frans Verburgh (François Dominique Verburgh), ingeschreven in het militieregister van zijn toenmalige woonplaats Oostende.

Hij werd ingeschreven in het militieregister van het 26ste militiekanton Oostende, het boek betreffende de militieplichtigen van het jaar 1909 ¹. Frans Verburgh werd te Bredene geboren op 23 april 1889. Uit de gegevens van het militieregister weten we dat hij dagloner was en 1,72 meter groot was. Zijn vader Auguste Emile was visser en zijn moeder was Gevaert Marie Francine. Hij was het enige kind van het gezin. Hij nam deel aan de loting te Oostende op 3 februari 1909 en trok het lotnummer 280. Met dit hoog lotnummer mogen we aannemen dat hij er zich uitgeloot had en bijgevolg geen legerdienst moest gaan doen.

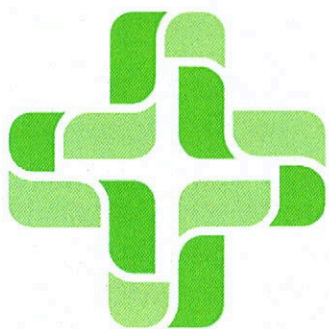
In de toen gangbare volksdevotie werden ex-voto's aangebracht in kapellen en openbare bidplaatsen uit dankbaarheid voor een bekomen gunst of genezing door een beschermheilige of geneesheilige. Ze werden gemaakt in was, in metaal, in zilver, in marmer, in hout, in papier, een foto met een persoonlijke tekst of gebed, ... Er waren ook ex-voto's die verband hielden met de gehate militieloting.

Als bedanking voor zijn uitloting liet Frans Verburgh een ex-voto drukken met vermelding van zijn getrokken nummer. De ingekaderde tekst met daarbij een foto van hem werd in het Visserskapelletje van Bredene opgehangen. Tot in 1958 hing deze ex-voto in het 'Brenings Kappeletje' aan de Driftweg te Bredene ².

De tekst, in gouden letters op wit papier, werd gedrukt door A. en J. Elleboudt, uit de Kerkstraat 40 te Oostende.

- ¹. Provinciale Archiefdienst West-Vlaanderen (PROBAT)
- ². Giraldo Walter, Volksdevotie in West-Vlaanderen, Uitgeverij Marc Van de Wiele, 1989, Brugge

Thuisverpleging Jill

We zijn een kleine groepspraktijk van enkele zelfstandig thuisverpleegkundigen, die samen instaan voor alle verpleegkundige zorgen die U nodig hebt.

Door onze praktijk bewust kleinschalig te houden, krijgt U steeds dezelfde verpleegkundigen over de vloer, zodat er gemakkelijk een vertrouwensband ontstaat. Ook worden zo ook alle noden en zorgen heel goed opgevolgd en bijgestuurd waar nodig.

De mutualiteit waarbij U bent aangesloten is voor ons niet van belang: wij verzorgen patiënten van alle mutualiteiten. Hierbij passen we ook steeds de derdebetalersregeling toe, dit wil zeggen dat de betalingen rechtstreeks met Uw mutualiteit worden geregeld en U geen factuur zal ontvangen van ons.

Neem gerust contact met ons op als U hulp nodig heeft of vragen hierover. Dit kan dagelijks, ook in het weekend of op feestdagen.

Extra's:

- *Info en advies omtrent premies tegemoetkomingen en hulpmiddelen*
- *Advies en coördinatie in de verschillende thuis-hulpdiensten*
-

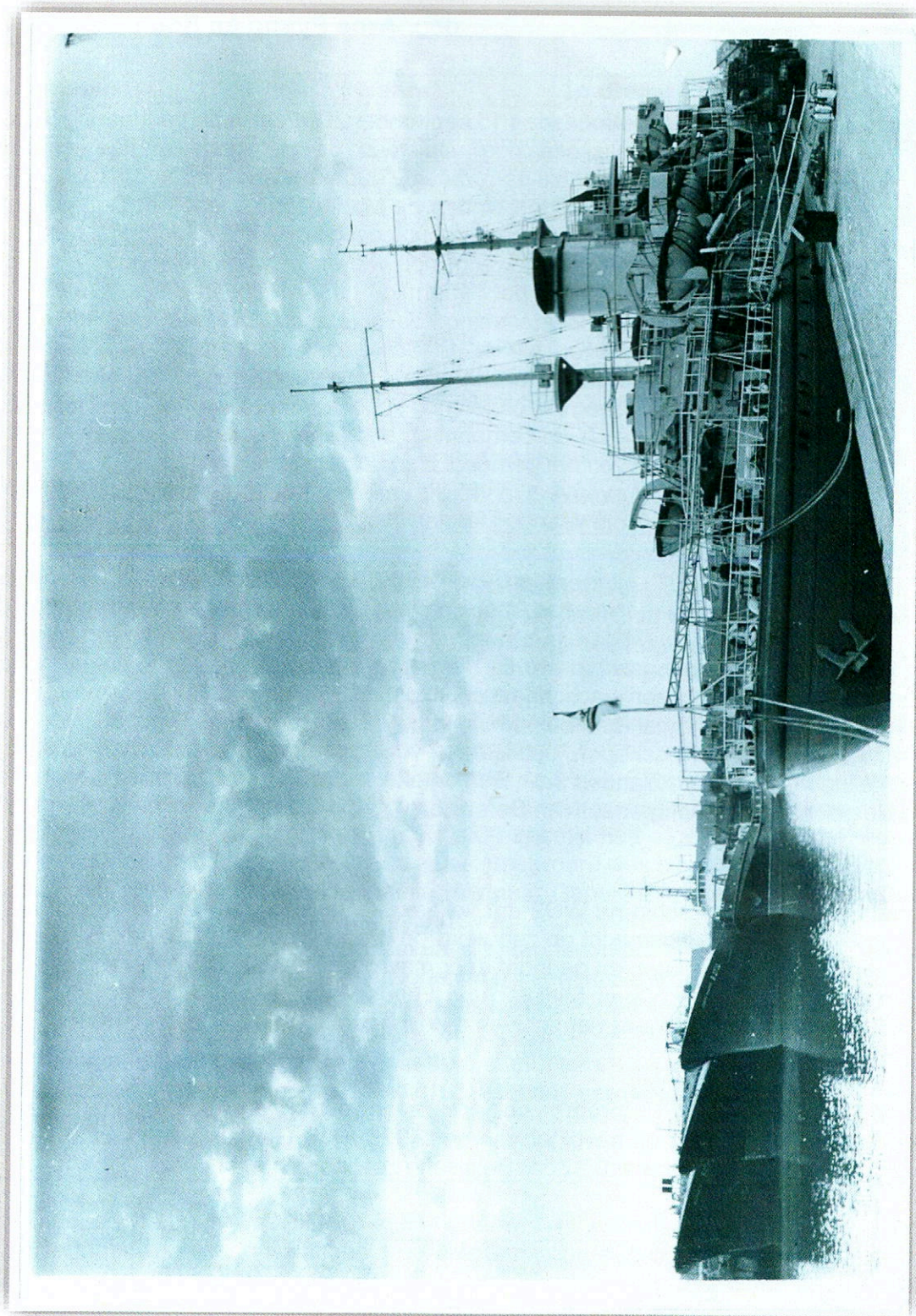
Wij werken samen met alle mutualiteiten alsook met uw huisarts of specialist.

Zwaluwenstraat 141, 8400 Oostende
0495 50 68 86

www.thuisverpleging-jill.be

Kiekejés út vervlogen tijden

door **Arne Pyson**

*Een foto van de 'Kamina' aan Béliard' scheepswerf Oostende 1950
Op de achtergrond verschillende schepen in aanbouw, waaronder de staatssleepboot 'Zeetijger' ...*

Adieu A960 Godetia

door Arne Pyson en Koen Verwaerde

Foto: personeel Belgische Marine

Woensdag 15 september 2021 zal in de herinnering blijven als een dag van toen de Belgische marine definitief afscheid nam van «de oude dame van de Noordzee», zoals sommigen binnen de Marinecomponent van Defensie het logistiek ondersteuningsschip “A960 Godetia” noemden. Op eigen kracht nog wel en bemand door haar last crew voerde het vaartuig haar macabre vaart naar d'r eindbestemming: *de scrapyard-terreinen van het bedrijf Galloo NV in de Scheepzatestraat in de Gentse haven waar ze tot schroot zal worden*. Men zei dat haar dekken daags voordien nog schoongemaakt werden, wat veel zegt over de bemanning: *de stijl van een mens is ook de stem van het gemoed*. Hoe gestemd men was, in somberheid en evenveel in vrolijke bui, van tros tot verdriet, en het gemis die vast nog komen zou.

Inderdaad, de “A960 Godetia” zal gemist worden; niet morgen, maar na een tijd, wanneer de onvoldaanheid en gemis hun intrede doen. Meer dan 55 jaar lang heeft dit

commando- en logistiek ondersteuningsschip van de Belgische Marine diverse opdrachten tot een goed einde gebracht; gaande van visserijwacht naast de vele missies tijdens ontminningsopdrachten heeft het schip regelmatig deelgenomen aan de training van Afrikaanse zeelieden in de strijd tegen piraterij, ondersteuning voor andere schepen, opleidingen voor zowel militairen als burgers tot het redden van vluchtelingen in de Middellandse Zee. Een unieke opdrachtenbrief geboekstaafd in de annalen van de Belgische Marinecomponent van Defensie.

Historie:

De Godetia is het eerste militaire schip na WO2 dat volledig in België is ontworpen en gebouwd. Dit monument van de Belgische krijgsmacht op zee werd op 07 december 1965 op de Boelwerf in Temse aan de Schelde te water gelaten en gedoopt door mevrouw Theresa Thuysbaert; zij was de echtgenote van Ludovic Moyersoën, toen Minister van Landsverdediging (1965 tot 1966, in de Regering-Harmel). Op 23 mei 1966 werd het schip in dienst gesteld. In 1980 aanvaardde de stad Oostende het peterschap.

Het motto van de Godetia is "More Majorum" - volgens de gewoonte van de voorouders – en is makkelijk te begrijpen, want ze was de opvolger van de “K226 HMS Godetia”, een korvet van de 'flower'-klasse. Een vaartuig dat tijdens WO2 door Belgische zeelieden bemand was.

Ze was het eerste van twee steunschepen. Het tweede schip, “de Zinnia”, volgde twee jaar later. Echter, week dit vaartuig op verschillende punten af van de Godetia en daarom was het schip in werkelijke betekenis van het woord geen zusterschip. De Zinnia werd overigens al in 1993, na 26 jaar, uit dienst gesteld en sinds die tijd was de Godetia het enige Belgische steunschip.

Wel is het zo dat de Godetia een aantal keren gemoderniseerd werd. De eerste aanpassingen gebeurden nogal vlug nadat het schip in dienst was gesteld, nl. in 1968 en 1969. De Godetia was gebouwd met heli-dek, maar zonder hangar. Dit betekende dat de mogelijkheden beperkt bleven. Het is tussen 1979 en 1980 dat een kleine hangar aan het schip werd toegevoegd. Een laatste wijziging gebeurde in 1981, wat opnieuw en begrijpelijk modernisering van het vaartuig betrof.

Je kunt stellen dat alle vernieuwingen en aanpassingen het schip met de tijd deed meegaan. De geplande levensduur werd hierdoor ruim overschreden met wel eventjes 25 jaar. Echter betekende het ook dat de achtereenvolgende modernisering (als besparingen!) de "A960 Godetia" obligatoir deed doorvaren tot in elk geval 2020. Er werd zelfs nog een jaartje aan toegevoegd. Het vaartuig werd één van de oudste marineschepen ter wereld in actieve dienst.

Algemene Kenmerken

Naamsein	Naam	In dienst	Uit dienst
A960	Godetia	23 mei 1966	02 juli 2021
Thuishaven	Marinebasis Zeebrugge		
Afmetingen	91,8 x 14 x 3,5		
Diepgang	3,50 m – 1700 ton standaard		
Max. waterverplaatsing	2500 ton volledig geladen – 4 Caterpillar 3512-		
Voortstuwing en vermogen	Dieselmotoren van 1500 pk stuk, verdeeld over twee schroeven.		
Max. snelheid	19 knopen		
Bereik	6000 mijl aan 15 knopen		
Bemanning	92 (plus extra slaappleatsen voor opstappers zoals een staf); Waaronder 8 officieren, 29 onderofficieren, 55 matrozen		
Wapensystemen	4x 50 machinegeweren		
Sensoren	navigatieradar		
Helikopter	1 lichte helikopter zoals de Alouette III		

De Godetia gaat na een halve eeuw effectieve dienst definitief uit de vaart. Ook de helikopter, de "Alouette III" (leeuwerik), zal eveneens na vijftig jaar de dienst verlaten en wordt overgedragen aan het "War Heritage Instituut" (WHI). Van de Godetia worden maar enkele onderdelen gerecupereerd, te weten ankers, naamborden en scheepsbel.

Op vrijdag 02 juli 2021, na 55 jaar, is de Godetia officieel uit dienst gesteld. Die dag vond aan boord van het zeilschip Mercator de overdracht plaats van het naambord van de Godetia aan de stad Oostende. Het was de laatste commandant van de A960, Gianni Vangaever, die duidde en hierbij bijzonder lovend was over wat het schip allemaal had gerealiseerd. Zo stelde betrokkene dat het vaartuig sinds de inbedrijfstelling bijna 900.000 zeemijl had afgelegd. In totaal zo veertig keer de aarde rondvoer. En dat samenhangende een sleutelwoord was binnen de bemanning vanaf de eerste afvaart tot op het moment van de laatste reis naar Gent. Professionalisme en vriendschap waren hierbij geen vergeefse woorden en betekenisvol.

Onze burgervader, Bart Tommelein, zei dat de Marinecomponent van Defensie hem nauw aan het hart lag en refereerde naar de naam «Godetia» als een mooie bloem die enthousiasme en positiviteit uitstraalt, terwijl het vaartuig een geschiedenis had over verscheidene generaties. Gezien de goede en historische band tussen de Marine en Oostende, sinds 75 jaar, nam Burgemeester Bart Tommelein met trots het naambord van de Godetia aan. Ook verklaarde de burgemeester dat de stad Oostende met behagen en blijheid uitzag naar een nieuw peterschap van een toekomstig militair vaartuig.

Historische band

Op 06 oktober 2019 vond in Oostende de plechtigheid plaats in het kader van de 75ste verjaardag van de aankomst van de mijnenvegersvloot van de Royal Navy Section Belge. Op 5 oktober 1944 kwamen de schepen MMS 43, 77 en 191, behorend tot het 118th Motor Minesweeper Squadron, vanuit Harwich in Groot-Brittannië aan in de haven van Oostende. De aankomst van de vloot betekende de start van 75 jaar nauwe samenwerking tussen de stad en de Belgische Marine. Dat bleek nogmaals toen de stad Oostende het peterschap aanvaardde over het commando- en steunschip A960 Godetia en de mijnenbestrijdingsschool Eguermin.

Naar verluidt werden, nadat de "960 Godetia" amper was aangemeerd in de Scheepzatestraat te Gent, door middel van een haastige kraan en onverbiddelijk de eerste stukken ervan getakeld. Het schip zou totaal verschoot worden en de zogeheten "Symbolische onderdelen" gerecupereerd, wat onderhavig is aangetoond bij de overdracht van een naambord aan de stad Oostende.

Dat het initieel de bedoeling was om meer van die onderdelen te behouden blijkt uit het volgende: in onze bestuursvergadering van maart 2020 meldde de voorzitter, mevr. Nadia Stubbe, dat zij via de dienst Cultuur, bij wijze van mevrouw Annelies Dierickx-Visschers, de vraag was gesteld of er interesse was om bepaalde onderdelen van de Godetia in het museum te bewaren. De vraag kwam van dhr. Hubert Rubbens, bekend als organisator van Oostende voor Anker, maar beroepsmatig persvoorlichter bij de Marinecomponent van Defensie. Het bizarre voorstel om een stuk van de boeg en/of anker op de binnenplaats van het museum te plaatsen werd weliswaar met enige spijt afgewezen door het voltallige bestuur. Het was een onmogelijke opgave, gezien de beperkte ruimte.

Een mottige spar

Foto Arne Pyson

Een tijdje nadat de vraag ons werd gesteld tot behoud van onderdelen kreeg ik een mail van dhr. Arne Pyson, gewaardeerd lid van De Plate. Ook hij was begaan met het lot van de Godetia. Denkelijk op de hoogte van het behoud van enkele onderdelen kwam hij met het voorstel op de propen om één van de ankers te plaatsen op de nieuwe rotonde aan de Visserskaai - Albert I-promenade, ter hoogte van de Montgomerykaai. Nog een tijd later bevestigde hij nogmaals zijn puik idee door mij een foto toe te sturen van een mottige spar op de nieuwe rotonde, verziekt door zoute zeelucht en altijd omgewaaid bij hevige westenwind (*de Groendienst had beter moeten weten, toch.... en tja*). Pyson had niet stilgezeten en het kabinet van de burgemeester gecontacteerd met zijn voorstel en het werd niet meteen van de baan geschoven, integendeel! Ook nam hij contact op met dhr. Hubert Rubbens (zie Oostende voor Anker) en ook hier hoorde hij positieve geluiden. Pyson ging ervan uit dat, gelet op het peterschap van de stad Oostende over het marineschip "BNS A960 GODETIA", er een zichtbaar en tastbaar relict diende behouden in Oostende, te meer stelde hij dat dit unieke vaartuig 'ooit' één van de oudste marineschepen ter wereld is geweest in actieve dienst. En dat betekende toch wat. Samen kijken we nu uit wat van zijn voorstel komen zal (20.09.2021).

Notenapparaat:

- <https://www.focus-wtv.be/nieuws/defensie-neemt-afscheid-van-godetia-na-ruim-halve-eeuw>
- https://dictionnaire-sensagent-leparisien-fr/A960_Godetia/
- <https://beldefnews.mil.be/overdracht-naambord-godetia-aan-de-stad-oostende/>
- <https://marineschepen.nl/schepen/godetia.html>
- <https://app.twizzit.com/website/websitepreview/1570/index.php?oid=28221&pid=52214&aid=121735&lq=2>
- https://www.wikiwiki.nl/wiki/nl/A960_Godetia
- <https://www.jasperpillen.be/afscheid-van-de-godetia-en-de-alouette-iii>

Fish & Food Market
Kwalitatieve en verse producten met een eerlijke oorsprong en met passie verwerkt!

Oostends Ergoed
Een maritieme site in de oude Vismijn op Oosteroever. Een uniek concept op een nog meer unieke locatie.

de clerk

Breng een bezoek aan **De Clerk** en ervaar een unieke beleving

Gratis overzetboot van en naar Oostende Centrum

Volg **De Clerk** op [f](#) [i](#) of via www.declerk.be

Gesofisticeerd kookeiland
Cooking classes, workshops, foodsharing, teambuilding met klanten of collega's. Leer de producten uit de Fish & Food Market op een unieke wijze te bereiden.

Allround event venues
Een inteam(e) vergadering, teambuilding, conferentie of bedrijfsreceptie? Jouw concept is ons concept!

Fish Food & Meet Market
Maritiem Plein 10, 8400 Oostende
www.declerk.be info@declerk.be
+32 478 63 01 02 BE92 707 202

Specialiteit:
verse vis!

**... met de lekkerste frietjes
van Oostende**

Gesloten op maandag

**Frituur
MARLEEN**
DASSEVILLE MARLEEN

DWARSSTRAAT 11
TEL: 0476 71 20 82
8400 OOSTENDE
O.N.-BTW BE 0781 023 640

Jan De Clerck:

In de schaduw van de drie groten

Auteur: Gregory Boite.

Naast de drie grootmeesters van Oostende bracht de stad een vierde kunstschilder voort die wat in de schaduw bleef hangen van Ensor, Spilliaert en Permeke. Ondanks dat er vele werken van Jan De Clerck hangen in het binnen- en buitenland, werd zijn werk met minder grote belangstelling gevolgd, waarbij hij als kunstenaar niet altijd in één adem genoemd werd met de drie van Oostende. Het oeuvre dat De Clerck heeft nagelaten, bleef toch niet onopgemerkt in zijn thuisstad. Zo zag de conservator Frank Edebau van het Museum voor Schone Kunsten in dat het belang van zijn werk onder de aandacht moest gebracht worden. In Oostende zijn er na het overlijden van de schilder in 1962 diverse zaken tot stand gebracht die de herinnering aan Jan De Clerck en zijn oeuvre levendig houdt. Niet in het minst met de oprichting van de Vrienden van Jan De Clerck, waarbij er sedert 1964 tot 2016 jaarlijks een bloemenhulde werd gebracht aan het graf van de meester op het kerkhof van de Nieuwpoortsesteenweg. Verder kan men nog steeds zijn gedenkplaat, ingehuldigd op 24 oktober 1987 en met ontwerp van August Michiels, gaan bekijken aan zijn voormalige woning in de Edith Cavellstraat 4. Ten slotte hoeft het niet te verbazen dat er in Oostende naar hem ook een Jan De Clerckstraat is genoemd.

Een zeer belangrijke vermelding die een plaats in dit onderzoek inneemt, net zoals in de reeds verschenen analyses rond de tentoonstellingen bij Ensor (maandblad september 2020) en Spilliaert (maandblad september 2021), is het werk van de heer Luc François. Met zijn artikel 'Constant Permeke, ambassadeur van zijn stad en land' dewelke hij schreef voor de catalogus van de tentoonstelling *'Over Permeke, met de klankkleur van een basviool'* werkte hij reeds het concept uit om zowel de binnen- en buitenlandse tentoonstellingen bij Permeke in kaart te brengen. Bijgevolg heeft hij de verdienste gehad in de werkwijze van deze analyses gelinkt aan de tentoonstellingen bij de Oostendse kunstenaars. Ook zo bij Jan De Clerck die geboren is in 1881, hetzelfde jaar als Spilliaert. Het is dan ook 140 jaar geleden dat de kunstenaar in Oostende werd geboren. Het leek mij daarom gepast om een korte studie te wijden aan deze schilder.

Hierin komt opnieuw een analyse aan bod wat betreft zijn binnenlandse als buitenlandse tentoonstellingen. Deze worden in kaart gebracht om na te gaan of de tentoonstelling als middel enige vorm van betekenis heeft inzake zijn naambekendheid. De tentoonstelling als centraal gegeven in deze bijdrage wordt onder de loep genomen via grafische weergave. Op die manier kon er achterhaald worden wat de tendensen waren doorheen de tijd en of zijn werk de nodige belangstelling kreeg bij een breed publiek. De tendensen konden opgetekend worden aan de hand van het aantal jaarlijkse binnen- en buitenlandse tentoonstellingen, zowel individueel als in groep, in musea en galerijen. Ondanks dat er getracht werd zo volledig mogelijk te zijn in het opsporen van tentoonstellingen gehouden met het werk van Jan de Clerck kunnen we zeker niet uitsluiten dat de kans bestaat dat enkele initiatieven van private aard niet werd opgenomen in dit onderzoek. Niettemin konden we de algemene trends achterhalen.

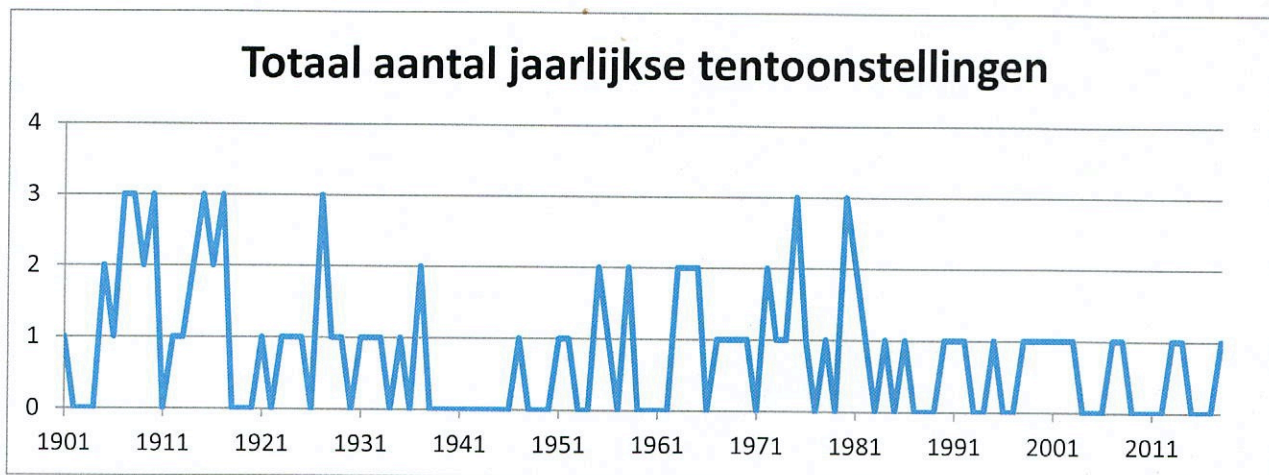
Voor de kunstenaar speelt de organisatie van tentoonstellingen een grote rol in de naambekendheid. Het exposeren van eigen werk biedt immers een kans om een breed publiek te bereiken. Daarnaast creëert het de opportuniteit om als kunstenaar werk te verkopen aan de overheid, kunstliefhebbers, privéverzamelaars of aan particulieren. Bij De Clerck stellen we vast hij als exposant weinig deelnam aan prestigieuze salons en er vaak als bezoeker te gast was. Daartegenover stelde hij wel regelmatig werk tentoon buiten het officiële kunstcircuit. In Oostende getuigen hiervan de eenmanstentoonstellingen in Hôtel Splendid en een enkele expositie in het Grand Hôtel Fontaine (1905). Het was toen als Oostends kunstenaar niet altijd een evidentie om deel uit te maken van de prestigieuze tentoonstellingen van het Salon des Beaux-Arts die in het Kursaal werden

georganiseerd. De schilder toonde via exposities in grote Oostendse hotels zijn werken aan het bredere publiek. De belangstelling die exposanten in het Kursaal hadden, was bij dergelijke initiatieven minder sterk aanwezig. In 'Le Carillon' van 31 oktober 1908 lezen we dat er daarom door Jan De Clerck de nodige stappen werden gezet in de oprichting van de 'Cercle Artistique d'Ostende', dewelke op 05 november van datzelfde jaar werd gesticht in zijn atelier.¹

Dit om meer toonbaarheid te geven aan zowel amateurkunstenaars als meer professionele schilders uit de stad. Als idealistisch man betekende de kunstenaar veel voor Oostende doordat hij achter het idee stond dat lokale kunstenaars ook een artistiek platform verdienen om hun kunst te tonen aan een breder publiek. We kunnen stellen dat De Clerck zelf het touw in handen heeft genomen om zijn eigen werk te exposeren. In hoeverre zich dit vertaalde in het aantal deelnames van binnen- en buitenlandse tentoonstellingen wordt verder in deze bijdrage besproken.

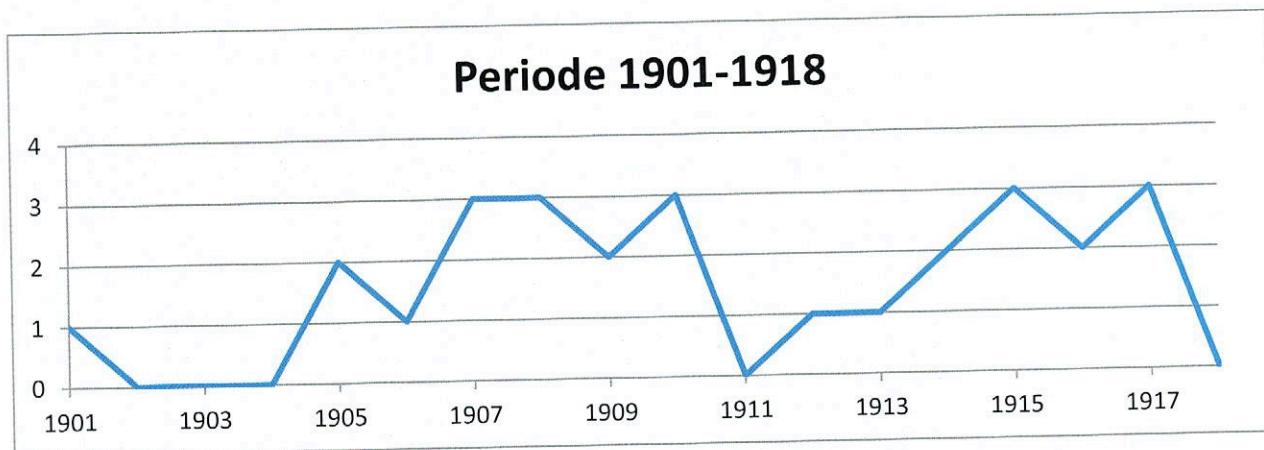
Het samenstellen van de binnen- en buitenlandse tentoonstellingen met werk van Jan De Clerck bracht enig opzoekingswerk met zich mee. Bovendien zijn er weinig monografieën over de schilder verschenen. Enkele pistes zijn daarom genomen om de initiatieven met werk van de kunstenaar op te sporen. Hierbij dienen zeker enkele mensen vernoemd te worden die hebben bijgedragen tot het repertoriëren van de tentoonstellingen. In eerste instantie dient Jean Pierre Falise aangehaald te worden. Als voormalig secretaris van de Vrienden van Jan De Clerck en voormalig voorzitter van de Plate had ik de gelegenheid om zijn collectie over de schilder te consulteren. Hieruit konden heel wat lokale initiatieven opgespoord worden die een zo goed als volledig beeld gaf van de georganiseerde exposities binnen de regio. Vervolgens dient Nadia Stubbe als huidige voorzitter van de Plate ook vernoemd te worden, dewelke in de uitgebreide collectie van de kring me enige informatie bezorgde. Deze zaken werden aangevuld met de collecties van de Stadsbibliotheek van Oostende en van de bibliotheek in Mu.ZEE. Voor de meer recentere tentoonstellingen bracht het internet ook één en ander van informatie op.

Het aantal tentoonstellingen dat met werk van Jan De Clerck werd gerepertorieerd, bedraagt in totaal 92. In België bleek dit aantal te liggen op 78 of 84,7% van het totaal, terwijl dit aantal in het buitenland op 14 werd vastgesteld of 15,3%. Met een totaal dat onder de honderd ligt, wordt hieronder de algemene tendens grafisch duidelijk gemaakt vanaf zijn allereerste tentoonstelling in 1901 tot heden.

¹ Bibliotheek Kris Lambert Oostende, Le Carillon, 31 oktober 1908, in: <http://god.biboostende.be/>, geraadpleegd op 15 oktober 2020.

Via afgebakende periodes in het leven van Jan De Clerck zullen de schommelingen in het aantal tentoonstellingen met werk van de schilder vanaf 1901 tot heden concreter besproken worden. Een eerste periode zal aanvangen met een deelname aan zijn eerste tentoonstelling in 1901 tot het einde van WOI. Niet alleen kende hij in deze periode enig succes met zijn werk, ook toen de oorlog zich volop manifesteerde stelde hij in Engeland meermaals zijn werken tentoon. Zijn verblijf overzee bleek geen periode zonder invloed te zijn geweest. Vervolgens werd de keuze gemaakt om de volgende periode af te bakenen vanaf 1919, zijn terugkeer in Oostende, tot aan zijn overlijden in 1962. Tot slot wordt de periode aansluitend tot op heden in analyse gebracht.

Wat betreft de tijdspanne 1901-1918 springen een aantal zaken in het oog. Doorgaans heeft hij in deze periode jaarlijks niet meer dan drie tentoonstellingen gehouden. Op twintigjarige leeftijd debuteerde hij in 1901 met zijn werk onder de naam 'Jan van Oostende'. Zijn vader Constant De Clerck liep niet warm voor het idee dat zijn oudste zoon de richting zou inslaan van een kunstenaarsloopbaan. Om die reden gebruikte zijn zoon als exposant een pseudoniem om de reactie van zijn vader te vermijden. Interesse voor een artistieke carrière zat er bij De Clerck al vroeg in, dewelke zich reeds vroeg ontplooipte in de lokale tekenschool te Oostende, de Ecole Industrielle. Ondanks de geringe interesse in de tekenlessen van Michel Van Cuyck kreeg hij al snel de steun en waardering van Hendrik Baels die voor de schilder een trouwe voorstander zal zijn.²

Het plan om Jan De Clerck als opvolger te maken in het ouderlijk bedrijf, een meubel- en behangerszaak, kon Constant De Clerck opbergen. Henri Permeke, vader van Constant Permeke en één van de stichters van de Cercle des Beaux-Arts bleek voor de schilder een gunstige invloed te hebben op zijn carrière. Als conservator van het museum te Oostende was hij een invloedrijk figuur in de stad die overtuigd was van het talent van Jan De Clerck. Bijgevolg was het een kleine zaak om zijn vader hem hiervan te overtuigen hem in zijn artistieke loopbaan verder aan te moedigen.³ Voortaan liet hij de schuilnaam 'Jan van Oostende' achterwege.

Vanaf 1905 zien we dat De Clerck voor de daaropvolgende vijf jaar deelnam aan enkele tentoonstellingen, die vooral plaatsvond in het Oostends kunstenaarsmilieu. Naast individuele exposities in het Grand Hôtel Fontaine en Hôtel Splendid zien we ook dat hij werken instuurde voor de groepstentoonstelling in de feestzaal van de 'Société Littéraire d'Ostende' waar onder meer ook werk van Henri en Constant Permeke te zien was.

² R. Kerremans, *Jan de Clerck 1881-1962*, Brugge: Van de Wiele, 1989, p.105.

³ N. Hostyn, "Jan De Clerck, kunstschilder", In: *De Plate*, XVI, 1987, p.78.

Rond deze periode experimenteerde De Clerck onder invloed van het neo-impressionisme, niettegenstaande dat het expressionisme algemene ingang vond bij vele kunstenaars. Afgeleid van de impressionistische techniek kwam hij op het idee om een nieuwe techniek te gebruiken in zijn werken. Het verschil bestond er in dat hij geen kleine kleurstippen schilderde, maar deze verving

door fijne horizontale en verticale streepjes. Kunstcriticus schreef hierover: *"De Clerck heeft eene bijzondere techniek aangewend: zijn rust is beweging in potentie, het is de dynamische rust, hij laat ze daarom in draden neerzigen, loodrecht als gerekte druppels van een windstillen zomerregen. Men heeft de indruk van een atmosferische gordijn, dat langzaam toezakt voor een tooneel waar de laatste acteur geruischloos is verdwenen."*⁴

We kunnen stellen dat in vergelijking met de volledige periode van het totaal aantal jaarlijkse tentoonstellingen dit toch een actievare periode was geweest waarin zijn werk werd geëxposeerd. Ook in het buitenland bleek dit het geval te zijn met onder meer schilderijen die De Clerck instuurde voor groepstentoonstellingen in Madrid (1907), Wenen (1909) en Lyon (1910). Zijn werk begon bekendheid te verwerven, waarbij verschillende van zijn werken ook verkocht werden. Ondanks de positieve kritieken die werden geschreven over zijn werk en het feit dat de kunstenaar in 1907, naar aanleiding van de Internationale Tentoonstelling in Madrid een gouden medaille heeft gewonnen, werd de kunstenaar op een afstand gehouden van de toen gangbare prestigieuze tentoonstellingen van het Salon des Beaux-Arts in het Kursaal. Zoals reeds vermeldt stichtte hij toen in 1908 de 'Cercle Artistique d'Ostende'. Hiermee werd een platform aangeboden aan collega-kunstenaars uit Oostende om hun werk voor een breed publiek tentoon te stellen. De actievare tentoonstellingsperiode van De Clerck laat zich hierdoor ook beïnvloeden daar dat hij bijna jaarlijks deelnam aan de groepstentoonstellingen.

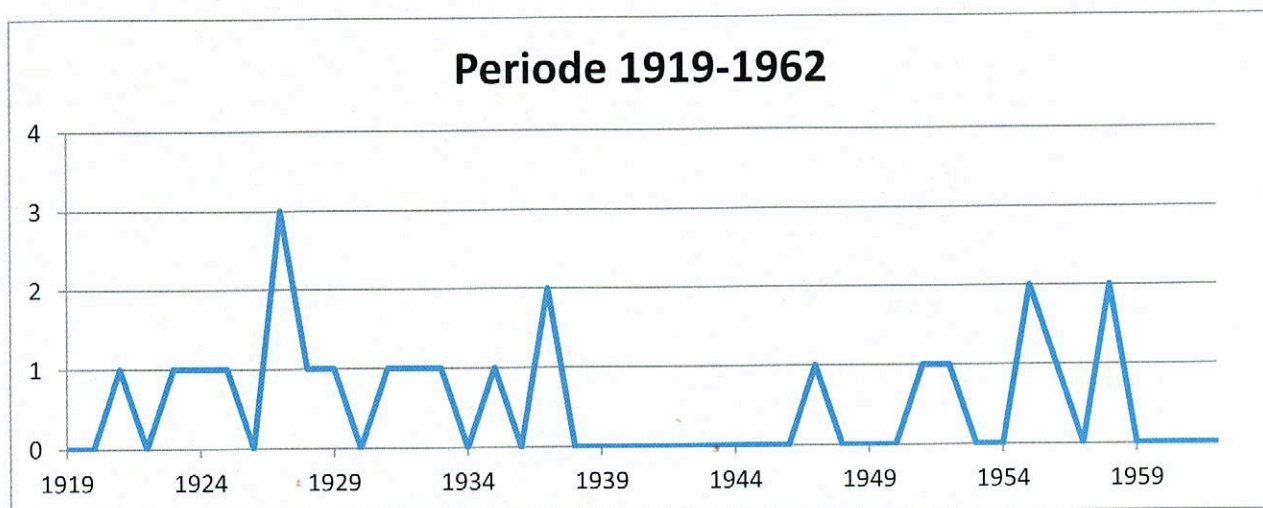
Hiernavolgend merken we een terugval in het aantal tentoonstellingen met telkens slechts één jaarlijkse deelname voorafgaand aan de uitbraak van de oorlog. In juli 1914 kon hij enkele van zijn werken exposeren in het laatste salon van de Cercle Artistique. In datzelfde jaar exposeerde hij samen met zijn broer Oscar De Clerck op het Salon te Spa. Net zoals vele andere kunstenaars zoals Léon Desmet, Edgard Tytgat en Constant Permeke nam de familie De Clerck de vlucht voor de oorlog. Ook hij nam de boot naar Engeland op zoek naar veiligere oorden ver weg van het bedreigde Oostende. Hij zal er tot 1919 blijven wonen te Worcester Park in Surrey. Tijdens de Eerste Wereldoorlog bemerken we opnieuw een toename van het aantal initiatieven met het werk van De Clerck. Het verblijf ver van zijn thuisstad bracht voor de kunstenaar geen moeilijkheden met zich mee. Integendeel, naast een sterker contact met kunstenaars uit eigen land kon hij zich al snel lid maken van artistieke kunstkringen, met name de 'Thames Valley Art Club', waar hij enkele malen deelnam aan groepstentoonstellingen. Ook zijn deelname aan de internationale tentoonstelling in de Grosvenor Gallery te Londen in 1915, waar Rodin voorzitter van was en alle grote kunstenaars werden uitgenodigd, laat blijken dat het De Clerck artistiek voor de wind gaat.

Via een vriend-schilder Eugène-Achille Gerbosch kwam De Clerck in London in contact met Paul Lambotte, de directeur van de afdeling Schone Kunsten bij het Ministerie voor Kunst en Wetenschappen in ballingschap. Om de Belgische kunstenaars in ballingschap te promoten, ging Lambotte over tot de organisatie van twee initiatieven waaraan Jan De Clerck deelnam in 1916. Het betreft een tentoonstelling in Oxford en in Folkestone. In datzelfde jaar blijkt nogmaals dat zijn oeuvre gewaardeerd werd. Zo werd hij geselecteerd voor de uitgave van de 'Belgian Art in Exile', waarin zestig kunstenaars werden opgenomen, een publicatie van de Liga van Belgische Kunstenaars en het tijdschrift Colour. Hierin komen toonaangevende Belgische kunstenaars aan bod zoals Emile Claus, Victor Rousseau, Victor Horta,...

⁴ R. Kerremans, *Jan de Clerck 1881-1962*, Brugge: Van de Wiele, 1989, p.106.

De Clerck op zijn beurt werd er kort ingeleid, dewelke zijn belang als schilder sterk onderstreept: *"schilder, ultra-modern, krachtig kolorist; schilder van atmosferische effecten"*.⁵

De jaren in Engeland bracht de kunstenaar erkenning bij een internationaal publiek. Dit komt in het jaar 1917 tot uiting in zijn deelname aan een tentoonstelling in Christiana te Denemarken en aan de Belgische tentoonstelling in Rotterdam. De rol die het tijdschrift *Colour* had gespeeld in zijn bekendheid dient hier ook vermeld te worden. Naast de opname van De Clerck in de speciale editie 'Allies in Art, A collection of works in modern art by artists of the allied nations', werd zijn naam door het tijdschrift ook vermeldt naast belangrijke kunstenaars als Degat, Monet en Renoir. Wat betreft het laatste oorlogsjaar kon er voor 1918 geen tentoonstellingen vastgesteld worden.

De jaren na de oorlog bracht de familie De Clerck terug in zijn thuisstad Oostende. Sterk gehavend probeerde hij de draad terug op te pikken. Zijn internationale erkenning die hij tijdens zijn verblijf in Engeland te beurt viel, trok zich evenwel niet door in het aantal jaarlijkse tentoonstellingen die met zijn werk werd gehouden. Doorgaans stellen we vast dat de kunstenaar tijdens de jaren '20 slechts één tentoonstelling op jaarbasis hield. In het jaar 1920, 1922 en 1926 kwam hij er zelfs niet toe. De naoorlogse periode bleek een periode van verandering te zijn. De schilderstaal bij de Clerck is veel directer en eenvoudiger geworden, waarbij hij zich afzet van het schilderen van fijne streepjes. Zijn werken zijn voortaan veel expressiever en directer in kleurgebruik en zijn een manifestatie van het gewone volk. Vele werken beelden het zware leven uit van het vissersvolk.

Er kunnen verschillende oorzaken aangehaald worden waarom de schilder in deze periode weinig werk tentoonstelt. Zijn reizen naar Italië in 1919 en Bretagne in 1920 kunnen een verklaring bieden. Bovendien hield hij zich als sterk geëngageerd figuur in Oostende bezig op artistiek vlak. In 1921 stichtte Jan De Clerck namelijk een kleine kunstschool waarvoor hij zijn eigen atelier openstelde voor amateurkunstenaars. Hij hielp hen schilderstechnieken en stijlkenmerken aan te leren. Zelfs het naschilderen van kunstmarmer kwam aan bod.⁶ Het exposeren van eigen werk zal bij De Clerck van minder primordiaal belang geweest zijn. Ten slotte is er nog een diepere reden waarom de kunstenaar geen tentoonstellingen meer hield in Oostende. In de *Duinengalm* van 15 september 1922 lezen we hierover het volgende:

"Wij weten dat hier ter Zeedijk in eene Villa waarvan de gelijkvloers herschepen werd in eene "Art Gallery" en waar een groep Belgische meesters, waaronder Jan De Clerck, puike werken tentoonstelden, de bezoekers zeer gering waren. Bijna geen Oostendenaren hebben die tentoonstelling bezocht. Ook willen wij bijvoegen dat het droevend is te moeten gade slaan dat die mensen die hier ter stede verf en penseel gebruiken daar geen lessen zijn gaan putten; zij zouden

⁵ R. Kerremans, *Jan de Clerck 1881-1962*, Brugge: Van de Wiele, 1989, p.108.

⁶ N. Hostyn, "Jan De Clerck, kunstschilder", In: *De Plate*, XVII, 1988, p.170.

*hunne oogen kunnen openen hebben en vaarwel zeggen aan "zandjes" te maken. Dat men Jan De Clerck eens goed voor oogen leg dat ons volk thans een hooger leven wil en wij weten het dat onzen gevierden Oostendenaar als 't is voor volksontwikkeling altoos op de bres is. Wij hebben reeds van hem honderde bewijzen en wij zullen de hoop koesteren te mogen aanschouwen de nieuwe strekkingen en opvattingen van hem die besloten heeft in Oostende niet meer tentoon te stellen. Wij denken zoo hier ter stede zijne werken te laten waardeeren. Vreemde oogen krijgen wel het genot. Waarom moeten wij, een groep ware kunstenaars het derven?"*⁷

Het gebrek aan erkenning en waardering in eigen stad zou dus ook aan de basis liggen van de afwezigheid van tentoonstellingen met eigen werk. Het zal nog duren tot de zomer van 1927 vooraleer Oostende zal kennis maken met nieuw werk van Jan De Clerck. In dat jaar worden er twee gelijktijdige tentoonstellingen georganiseerd die de schilder zullen huldigen, met name in de Galerie Moderne in de Langestraat en in de Galerie Océan in de Leopoldlaan. Deze laatste had zelfs het karakter van een officiële gebeurtenis in aanwezigheid van Hendrik Baels, Minister van Landbouw en Openbare Werken en de burgemeester van Oostende. De schilder werd het jaar daarop ook gehuldigd met een huldealbum, dewelke onder meer bijdragen bevatte van Hendrik. Baels, Karel Jonckheere en museumconservator Carlos Loontjens. Ook in datzelfde jaar exposeerde hij in december in de Galerij 't Moleken in Gent.

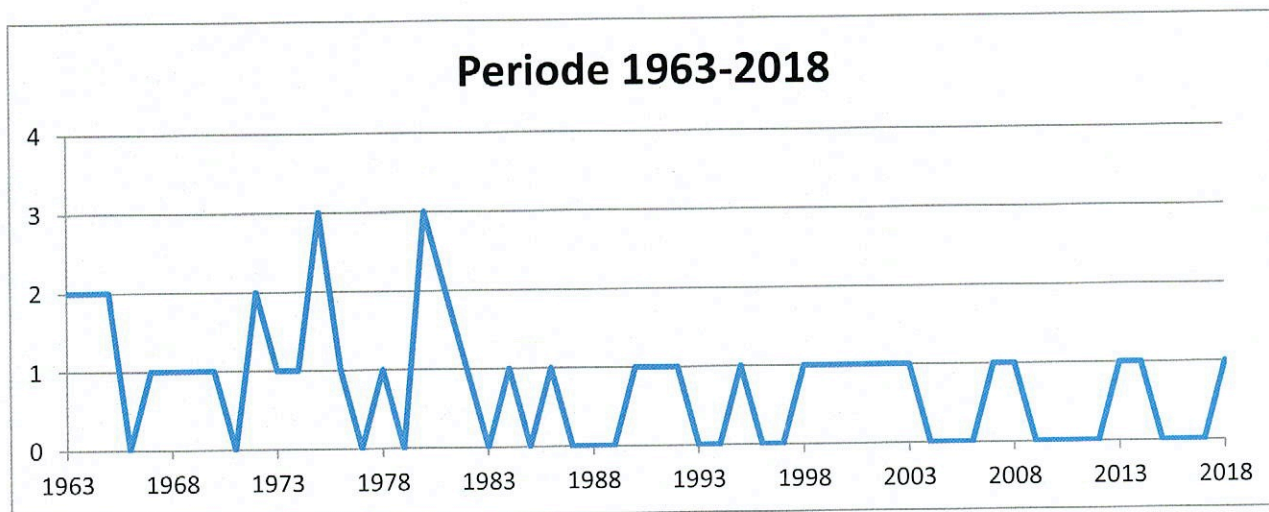
Het lijkt erop dat Jan De Clerck een nieuwe start kende via de initiatieven die genomen werden. Helaas liet de economische recessie aan het begin van de jaren '30 zich voelen, waarbij de kunstmarkt zware klappen kreeg. Ook de carrière van de kunstenaar zal zich hierdoor laten voelen. In 1930 trad hij met Marie De Smet, dochter van een welgestelde immobiliënondernemer, in het huwelijk. Hiervoor leefde hij uitsluitend van zijn verkoop van schilderijen. Financieel had hij voorlopig geen materiële zorgen meer totdat de crisis hierop inspeelde. Wat betreft het aantal tentoonstellingen met werk van de schilder stellen we vast er weinig geëxposeerd werd gedurende de jaren '30. De financiële meevaller via zijn huwelijk zal enigszins een rol gespeeld hebben in het feit dat het voor De Clerck als kunstenaar een kalme periode was.

Bovendien had zijn echtgenote niet de intentie om hem te steunen in de deelname aan het tentoonstellingsleven in zijn stad. Ondanks dat de kunstenaar weinig naar buiten treedt, bleef hij steeds schilderen. Toch werden er enkele initiatieven om zijn werk publiekelijk voor te stellen. Zo gebruikte hij in juli 1932 en april 1935 zijn eigen atelier als tentoonstellingsruimte. Daarnaast bleven zijn vrienden inspanningen leveren om hem als kunstenaar te promoten. In 1933 werd er bijvoorbeeld door een Jan De Clerck-comité een retrospectieve georganiseerd in het Kursaal van Oostende. Het zal vanaf dan nog enige tijd vooraleer er in Oostende nog een retrospectieve met zijn werk zal georganiseerd worden. Ten slotte is er in deze periode nog een deelname geweest aan een groepstentoonstelling Groupe d'art wallon contemporain in 1937, eveneens in het Kursaal.

De bezetting van de Duitsers en de vele bombardementen in Oostende zullen de familie De Clerck tijdens de Tweede Wereldoorlog opnieuw aanzetten om te vluchten. Ze vonden een onderkomen in Oisucercq in Brabant. Vanaf zijn terugkeer in 1945 in eigen stad zal hij een teruggetrokken leven leiden, maar zal evenwel nog steeds werken blijven schilderen. Hij blijft dan ook afwezig in het tentoonstellingscircuit. Zelfs toen hij tijdens WOII voorstellen van de Duitse overheid kreeg om tentoon te stellen, heeft De Clerck elk voorstel geweigerd. Het is pas in 1951 dat er naar aanleiding van zijn zeventigste verjaardag nog eens een retrospectieve zomertentoonstelling werd georganiseerd.

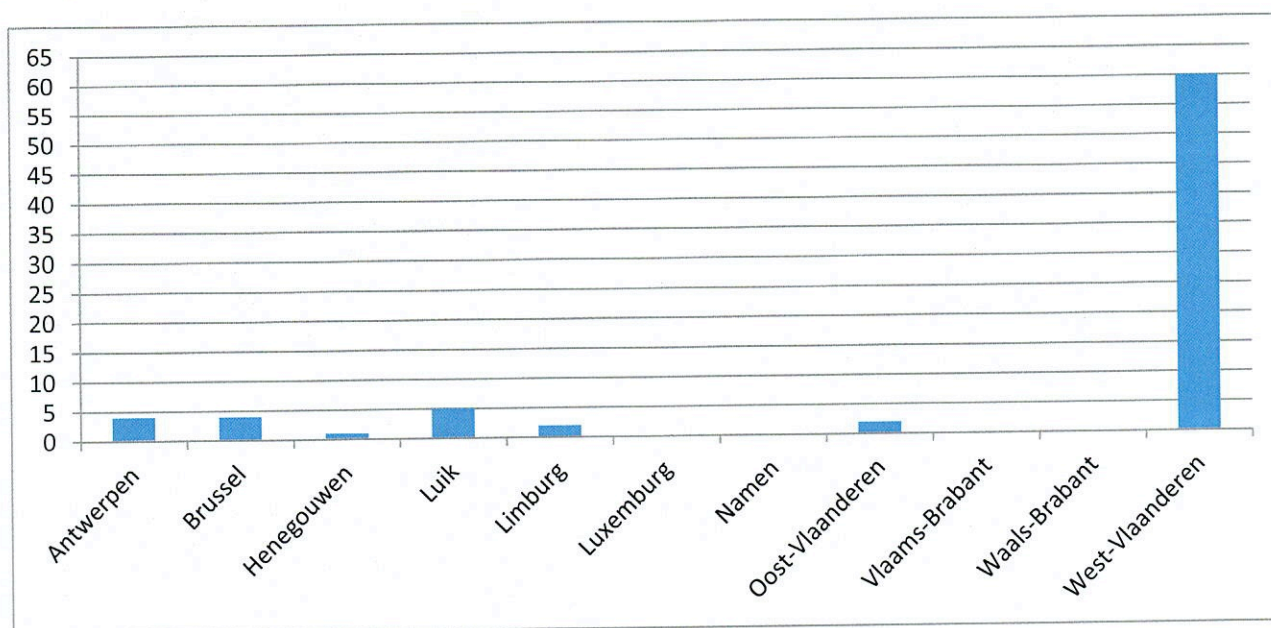
Deze huldebetoon vond plaats in Hôtel l'Océan. Vanaf deze periode tot aan zijn overlijden in 1962 kende hij financieel een moeilijke periode. Niet alleen de oorlog had hier op ingespeeld, ook de overstroming in 1953 bracht heel wat schade toe aan de woning van De Clerck. Toch stuurde hij in de jaren '50 nog enkele malen werken door om te exposeren, waaronder initiatieven van de Oostendse Kunstkring in 1952 en in 1955. Ten slotte nam hij ook nog deel in 1955 en 1958 aan groepstentoonstellingen met werken van de Oostendse meesters, waaronder "Ensor, Permeke, Spilliaert en de Oostendse Schilderkunst".

⁷ Bibliotheek Kris Lambert Oostende, De Duinengalm, 15 september 1922, in: <http://god.biboostende.be/>, geraadpleegd op 20 oktober 2020.

Het jaar na het overlijden van Jan De Clerck werd er een grote retrospectieve georganiseerd in het Kursaal die een eerbetoon bracht aan de kunstenaar. Deze periode tot heden wordt doorgaans gekenmerkt door een stagnerende tendens. Enkel de jaren 1975 en 1980 vertonen een zeer lichte stijging in het aantal tentoonstellingen. Deze tendens met nauwelijks enige schommelingen toont aan dat er weinig belangstelling is voor het oeuvre van de schilder. Dit wordt bovendien versterkt door de terugkerende jaren waarin er geen initiatieven met werk van De Clerck werden georganiseerd. Vanaf de jaren '80 tot heden laat deze evolutie zich telkens aftekenen. Dit neemt niet weg dat er nog steeds belangrijke tentoonstellingen werden opgericht, waaronder in het Museum voor Schone Kunsten in 1981-1982 te Oostende en de meer recente initiatieven in 2008 met 'Jan De Clerck (1881-1962) Een Oostends kunstenaarsleven in beeld en woord' in het Fortis-kantoor te Oostende en in 2014 met de tentoonstelling in het Stadsmuseum 'Jan De Clerck: de zee en Oostende'.

Ook is het van belang om aandacht te besteden in welke mate zijn werk verspreid werd in België. Onderstaande grafiek geeft de volledige toestand weer voor Brussel en de provincies voor de periode 1901 tot 2018 waarin een laatste tentoonstelling met werk van Jan De Clerck werd georganiseerd.

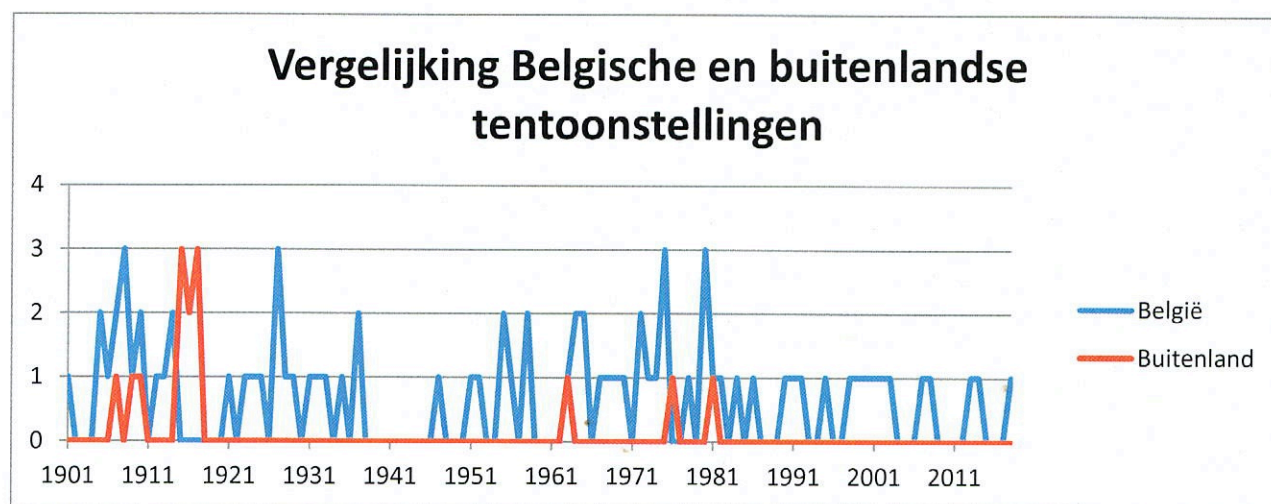

We bemerken al snel met een totaal van zestig tentoonstellingen dat West-Vlaanderen er met kop en schouders bovenuit steekt. Het hoeft ook niet te verwonderen dat deze provincie met 77% van de binnenlandse tentoonstellingen koploper is. 51 initiatieven vonden namelijk plaats in eigen stad Oostende. Zowel in het Kursaal als in het Museum voor Schone Kunsten werden er een aantal

exposities georganiseerd, waarbij werk van De Clerck werd opgenomen. Een andere reden hiervoor werd eerder aangehaald, met name dat hij in eigen stad een geëngageerd persoon was die weinig aandacht schonk aan het tentoonstellen. Mocht het niet gelegen hebben aan vrienden van de kunstenaar zou hij nauwelijks enige deelnames op zijn naam hebben. In die optiek is het te begrijpen dat hij buiten zijn eigen stad geen prioriteit stelde om er tentoon te stellen.

Nauwelijks vier tentoonstellingen werden reeds georganiseerd in de provincie Antwerpen en in het gewest Brussel. Ook in Wallonië met ongeveer 6,5% van het totaal aantal Belgische tentoonstellingen is de verspreiding van deze Vlaamse kunstenaar nauwelijks bestaande. Slechts vijftal initiatieven werden in de provincie Luik en één in Henegouwen opgetekend. Zelfs de provincie Namen kwam er niet aan te pas. Voor een kunstenaar die weinig aandacht schonk aan het exposeren en een echtgenote die hem ervan weerhield om zelfs in eigen stad werk tentoon te stellen is deze vaststelling in Wallonië een logisch gevolg. Daarenboven zou het best kunnen dat er te weinig mogelijkheden zijn om De Clerck's werk te tonen in musea en galerijen.

Als laatste punt in dit kort onderzoek werd er een comparatieve analyse verricht tussen het totaal aantal jaarlijkse tentoonstellingen in binnen- en buitenland. Hierbij vonden er ruimschoots in het binnenland initiatieven plaats met 84,7% van het totale aantal, terwijl dit voor het buitenland met veertien tentoonstellingen slechts 15,3% was.

Op de grafiek zijn duidelijk de verschillende tendensen te zien. Slechts gedurende zijn verblijf tijdens de Eerste Wereldoorlog in Engeland werden er enkele tentoonstellingen met zijn werk georganiseerd, maar dit is ook niet sterk uitgesproken. Toch is deze periode wat betreft zijn internationale erkenning van groot belang geweest. Niet in het minst de initiatieven die genomen werden door Paul Lambotte en de positieve commentaren over zijn oeuvre in het tijdschrift *Colour* plaatste hem als Belgisch kunstenaar in hetzelfde vaarwater als toonaangevende internationale kunstenaars. Postuum werd er slechts één enkele keer zijn werk getoond te Düsseldorf (1963), te Duinkerke (1976) en een laatste maal te Weert in Nederland (1981).

Naast het Verenigd Koninkrijk die met zes exposities of bijna 43% van het totaal aantal buitenlandse tentoonstellingen vertegenwoordigd is zien we verrassend genoeg geen sterke verspreiding van het werk van De Clerck in de buurlanden. Slechts twee initiatieven werden genomen in zowel Frankrijk als Nederland. In Duitsland viel er postuum slechts één tentoonstelling plaats. Ondanks dat hij tijdens zijn periode in Engeland internationale naambekendheid kreeg, werd deze tendens tot op heden niet meer doorgetrokken. De spreiding van zijn werk loopt dus nog zeer sterk achter in vergelijking met het binnenland, waar de exposities met werk van De Clerck ook al niet sterk aanwezig is. Vermoedelijk speelde de teruggetrokkenheid van de kunstenaar zelf in eigen stad hier een belangrijke invloed. Hierbij zou er weinig drang zijn om invloed uit te oefenen op belangrijke figuren binnen de kunstwereld om zijn naambekendheid en de verspreiding van zijn werk te promoten in zowel binnen- als buitenland. Of moeten we eerder de reden gaan zoeken in de stijl van zijn oeuvre die geapprecieerd wordt in selecte kringen?

We kunnen via bovenstaande uiteenzetting concluderen dat aan de hand van slechts 92 gezamenlijke tentoonstellingen in binnen- en buitenland de verspreiding en naambekendheid zeer gering was. Bovendien is de organisatie van initiatieven zeer sterk lokaal gericht in Oostende. Ondertussen is het sinds 2014 geleden dat er nog een individuele tentoonstelling aan zijn werk werd gewijd. Dit betekent niet dat er geen waardering en erkenning voor zijn oeuvre is, maar dat er blijvende inspanningen zouden moeten geleverd worden om zijn werk aan een breed publiek te tonen. Ondanks dat er veel werk ook in buitenlandse collecties aanwezig is, blijft de (inter)nationale erkenning nog uit. Pas als men mensen vertrouwd maakt met zijn werk kan dit leiden tot de creatie van een voedingsbodem waarbij men zijn oeuvre kan appreciëren. Het zal bovendien voor De Clerck moeilijk geweest zijn om in dezelfde stad als James Ensor geboren te zijn. Nu is het nog maar de vraag of men Jan De Clerck en zijn oeuvre uit de schaduw wil laten treden en in het daglicht wil stellen, op gelijke hoogte als de drie groten van Oostende, Ensor, Spilliaert en Permeke.

Notenapparaat

Boeken en artikels

Kerremans (R.), Jan De Clerck 1881-1962, Brugge: Van de Wiele, 1989, p.143.

Hostyn (N.), "Jan De Clerck, kunstschilder", In: *De Plate*, XVI, 1987, pp. 76-78.

Hostyn (N.), "Jan De Clerck, kunstschilder", In: *De Plate*, XVII, 1988, pp.170-172.

Websites

Bibliotheek Kris Lambert Oostende, Le Carillon, 31 oktober 1908, in: <http://god.biboostende.be/>, geraadpleegd op 15 oktober 2020.

Bibliotheek Kris Lambert Oostende, De Duinengalm, 15 september 1922, in: <http://god.biboostende.be/>, geraadpleegd op 20 oktober 2020.

CAFE Leopold

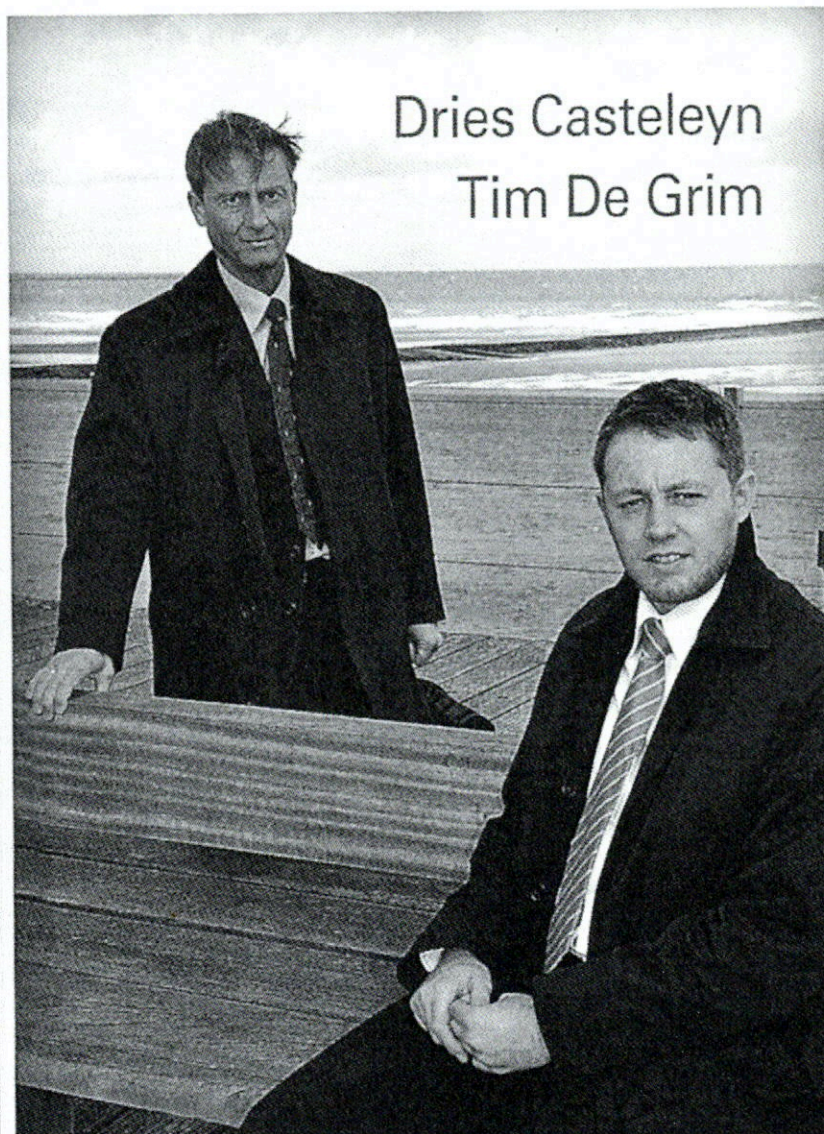
NIEUW - NOUVEAU - NEW

CAFÉ
OP DE ZEEDIJK

BAR
SUR LE FRONT DE MER

BAR
ON THE SEAFRONT

ALBERT 1 PROMENADE
8400 OOSTENDE
+32 (0)59 443 506

Dries Casteleyn
Tim De Grim

WINKEL

Torhoutsesteenweg 160 - 8400 OOSTENDE

FUNERARIUM

Torhoutsesteenweg 173 - 8400 OOSTENDE

T 059 44 80 84

www.uitvaart-oostende.be